

дателяте

лгарската история

Редица превратности в своята историческа съдба изживяла създадената в края на VII век българска държава — тя ту изпитвала блясъка на сияйна слава, ту била заличавана от политическата карта на Европейския континент, за да възкръсва от голготата на чуждоземни владичества. . . Държавата погивала, ала изградилата се тайна българска народност продължавала да живее, непреклонна пред изпитанията и безсмъртна в историята. И ако въпреки изпитиите на времето българският народ се запази като самобитна етническа единица — това не се дължи толкова на държавата, колкото на онзи несломим български народностен дух, ревностно поддържан от неговите низини в годините на най-тежки изпитания, когато той бе измъчван, изтребван и предаван в ръцете на безжалостни нашественици и завоеватели. Техният меч неведнаж беляза със смъртен знак редица периоди от нашата история, за които мълвят оскъдни вести на наши и чужди летописи. . .

В светлите страници на историята ни има и редица позорни петна, които сяга изпълват сърцето на българина с негодувание и го изпъл-

ват нерядко с неверие в родолюбието на своите сънародници. Може би сред тях най-отблъскваща сила притежава предателството.

И въпреки всичко предателите често са се вплитали в историческите събития — появява дори са им придавали колоритност и динамика, драматизирали са историческия процес. Но не е това, което кара авторите да се заемат с колкото отговорната, толкова и неблагодарна задача да посочат феномените на предателството в нашата история и да се опитат да обяснят причините за изявата им, а стремежът да вдъхнат още по-голяма ненавист към предателите в нашата история, за да бъде предателството окончателно изкоренено и не се среща нивга в нашето историческо развитие.

Предателството като социално-психологическо явление е трудно обяснимо. Винаги, когато трябва да се разглежда предателството като психологически феномен, най-голямата трудност е предизвикана от отгадаването на неговата мотивираност. Поради това неговите изяви винаги трябва да се разглеждат в рамките на конкретната историческа обстановка. Последна-

то в исторически аспект, предателството нерядко е променяло хода на някои събития, забавяло е тяхното естествено развитие или пък изобщо е предизвиквало тяхната смърт. Разбира се, авторите са далеч от мисълта, че предателството играе изключително важна роля, предопределяща изцяло по-нататъшния ход на събитията. Неговата детерминанта може да бъде разглеждана само в рамките на един исторически момент, а не на по-дълъг исторически период.

* * *

Дълга е върволицата от събития в нашата история, в които би могла да се съзре ръката на предателя. Ала означава ли това, че предателството е черта, присъща на психиката на българина? Да се хвърли едно толкова тежко обвинение срещу един народ е не само неправилно — това значи да се пренебрегнат всичките му добродетели и отрицателните епизодични прояви на отделни личности да се въведат до стънителната си черта на цялата народностна общност. Калила се и възмъжала в борба не само срещу чуждоземни, но и срещу собствени врагове.

Втората половина на VIII век. Току-що създадената българска държава се разкъсва от остри борби между знатните прабългарски родове за ханския престол. Заклетият враг на България византийският император Константин V Копроним организира поход след поход срещу неукрепналата държава. България се люлее между живота и смъртта. И в тези трагични години яврата в бъдното просъществуване на държавата започнала да чезне дори и у онези, които стояли начело. Появяват се и първите предатели. Може би това са хан Сабин и приближените му боили, които избягали във Византия, за да се поставят в услуга на заклетите български врагове. Или пък онези боили, които били готови да превърнат разяждащата се българска държава във владение на византийския василевс и непрестанно му донасяли за вътрешното състояние в страната, подклаждали междоусобици в нея, поставящи я пред близка гибел. Но българският хан Телериг узнал за това коварно оръжие на византийската дипломация и го използвал срещу нея. Той изпратил писмо до византийския император, в което му писал: „Възнамерявам да избягам и да дойда при теб. Ала изпрати ми обещание, че няма да пострадам и ми съобщих кон приятели имаш тук, за да им се доверя и да ми помогнат.“ Когато императорът писмено съобщил имената на предателяте, българският хан заповядал да бъдат заловени и наказани със смърт, защото тя била единствена награда за онези, които предпочитали да слугуват на чужди господари. Но историята винаги удивлява със своите странности—

и хан Телериг, проявил такава съобразителност в борбата срещу родоотстъпниците, сам бил принуден да потърси убежище при смъртните врагове на своята държава.

Предатели са били и онези боляри, които в 865 г. подбудили българския народ чрез лозунга, че „князът дал лош закон“, да встанат срещу акта на покръстването. Смъртта отново белязала техния стремеж да противодействуват на правилния дипломатически ход на най-далновидния от всички средновековни български владетели княз Борис — 52-ма боляри заедно със семействата си били избити. В Средновековна България, както това се разбира от „Отговорите на папа Николай до допитванията на българите“, предателството и бгвството от Отечеството винаги били наказвани със смърт.

Когато разнебитената от многобройни чужди нападения и вътрешни трусове българска държава през 971 г. трябвало да отстоива своята източна половина срещу византийската експанзия редом с героичната съпротива на столицата Преслав, имало и случаи, в които редица восноначалници предпочели без бой да отворят вратите на крепостите и да подадат ръка на нашествениците...

В стремежа си за по-голяма власт и могъщество Арон, братът на Самуил, ръководен от зловещия гений на завистта, станал поддръжник на византийската политика. И когато Самуил трябвало да избира или братските си чувства, или дълга към Родината и държавата — той не се поколебал да изпълни повелята на своя родолюбив дълг; Арон бил убит. Когато в 1001 година започнал епиголът на героичната борба на българския народ срещу византийския завоевател, мнозина от българските феодали проявили голяма храброст, ръководени от чувството за дълг и родолюбие. Но пак имало предатели, които улеснявали византийския победоносен марш в родната земя... Осем месеца византийските войски, предвождани от императора Василий II, безуспешно обсаждали Видин. И накрая градът бил превзет, но не за това че силите на храбрите българи се изчерпали, а защото епископът на града проявил най-голямо усърдие при подпомагането на византийците. Дори самият византийски император в една своя грамота специално отбелязва заслугите на видинското дуолюбие: "... защото тая епархия ми стана най-полезна и прелана като ми отвори пътищата си за страната, та и трябваше ти във всеки случай да получи по-голяма награда и да бъде възвисена над най-добрите".

През 1018 г. се очертала окончателната разруха на българската държава. И сякаш знак за сетния погром бил даден първо от онези, които трябвало твърдо и неустрашимо да възглавят борбата на българския народ срещу Ви-

зантийската империя. Те предпочели да осигурят преди всичко собственото си благополучие и всецело пренебрегнали интересите на държавата и народа. Началото на масовото предателство било убителното на сина на Самуил — Гаврил Радомир, от Иван Владислав. И чудно ли е, че в групировката на българската феодална аристокрация, която най-силно желала да сложи незабавно оръжието, били патриархът Давид, вдовцата на българския цар Иван Владислав — Мария, „началникът на въгрешните крепости“ Богдан и др. При това положение българският народ, оставен сам на себе си и на отделни водачи, в сърцето на които все още искрпал пламъкът на родолюбието като воеводите Иван, Сермон и др., бил обладан от безпомощност и малодушие. Скоро и неговата стъпийна съпротива била прекършена. Царицата написала писмо до император Василий II, в което изразила готовност за пълна капитулация на България при известни условия. Болярите скоро последвали царския двор, за да получат и те облагите на византийския император... Почетни и длъжностни византийски титли били наградата за предателството на онези, които скоро щели да забравят дори своя род и език. И което е най-страшното — техните потомци, израснали във византийска среда, нерядко щели впоследствие да воюват с настъпващите срещу сънародниците на своите прадеди... Твърде зловещо на фона на народното родолюбие изглеждало народностното разтление на българската феодална аристокрация.

България и българи бяха предадени в началото на XI век от царския двор, висшето духовенство и част от болярите в ръцете на коварния и безпощаден враг, но не бяха победени, не бяха окончателно сломенни. Силно развито народностно чувство на българина и привързаността му към свободата продължавали да живеят. Още незадравели раните, нанесени му от покорителите, българският народ отново се вдигнал на борба, за да покаже своята жертвотворност пред олтаря на свободата и отечеството и отново да изпита — за кой ли път! — коварния удар на родоотстъпниците.

Целият XI век е белязан с непрекъснато тънещата борба на българския народ срещу византийското владичество — храбра, неустрашима, всеотдайна. Но дори и в тази борба, която цялата възкресяването на българската държава, предателството отново изплувало. Родоотстъпникът Алусиян, син на Иван Владислав, ослепен вожд на въстанието от 1040 г. Петър Делян и ускорил заника на една от най-героичните прояви в историята ни. Предателски постъпил и вождът на въстанието от 1066 г. Никулица Делфина, който срещу обещанието на византийския император за пощада наредил

Изражение на
царски
византизъм

да се прекрати борбата. Български велможни проявили предателство и по време на въстанието от 1072 г.

През 1186 г. след двувековни геронични усилия българската държава била възкресена за нов живот. И ония, които трябвало да доживеят с непрестанния стремеж за задръжаването ѝ, проявили силно изразено желание да седнат на българския престол, поставяйки пред държавните интереси своите лични амбиции. Жертва на предателски заговор на българските боляри станали и Асен I и Петър. И понеже всякога едно престъпление влече след себе си друго, един от участниците в заговора (Иванко) станал и изменник на българския народ, като се обърнал към Цариград за военна помощ и след това забягнал във Византия. Ала дотук не свършва предателството — през 1207 г. пред стените на Солун бива убит от предатели и Калоян. Така тримата братя, които възглавиха успешната борба на българския народ за освобождение от византийския гнет, станали жертва на предателска ръка.

Ако предателството и родоотстъпничеството са се изявявали в живота на Първата българска държава особено силно през най-трагичните периоди от нейното съществуване, а по време на византийското владичество те са били постоянен спътник на всяка борбеска проява на българския народ, то във Втората българска държава те са едно широко срещано явление сред феодалната аристокрация и висшето духовенство, изразени в неукротим стремеж за домогване до престола или за придобиване на нови феодални владения. Икономическата мощ на отделни провинциални боляри, чиито владения се простирали в пограничните области на държавата, правела лесно реализувани техните стремежи за въздигане чрез помощта на чужди сили и най-вече на Византийската империя. Предателското поведение на българската феодална аристокрация е било почти винаги мотивирано от ненаситната жажда за власт и могъщество. То излъква най-ярко през втората половина на XIII век, когато тя преклонила глава пред татарите, върлуващи почти необезпокоявани в пределите на страната. На него ярко контрастира поведението на българските низши, които начело с Ивайло повели геронична борба както за прогнана на татарските пълчища, така и срещу феодалните господари. И ако селското въстание от 1277 г. — 1280 г. има голямо значение като висша форма на стихийната класова борба през Средновековието, то ведно с това е ярка проява на родолюбие на българското селячество. Защото когато в размирните години феодалната аристокрация беготова да слугува ту на татари, ту на византийци (през 1279 г. на българския престол с ви-

зантийски войски бе възкачен Иван Асен III), българският народ единствен остана като несломим защитник на родната земя и на българската държава.

Непрекъсната бушуващата борба между отделните групировки на феодалната аристокрация за власт и могъщество в периоди, в които с особена сила надвисвала външната опасност, довели дотам, че през 1299 г. българският народ — макар и за кратко време — преживял едно от най-големите унижения в своята многовековна история — на престола на българските царе да седне един татарин!

И чудно ли изглежда на фона на тези мрачни събития, че в първата половина на XIV век най-опасните врагове на здравината на българската държава били болярите Вонсил и Радослав, братя на нягашния български цар Смилец, които, бидейки емигранти във Византия, неведнаж нападали пределите на родната страна, за да узурпират българския престол и да станат впоследствие верни слуги на византийските василени. Безсмислено е да се сочат други примери на родоотстъпничеството на българската феодална аристокрация през XIII—XIV век, които по безспорен начин говорят, че тя не се интересувала толкова от запазването на българската държава и от съдбата на българския народ, колкото от своето лично благоденствие. Нейното късогледство, тесногръдие и себичност в края на XIV век довели дотам, че България станала най-бързо от всички балкански народи плячка на османските завоеватели.

В съдбоносната борба срещу турските нашественици българският народ пак бил оставен на своите собствени сили, защото малцина били онези от българските боляри, които бранели родната земя до сетна капка кръв; защото, когато някои от бранителите на крепостите храбро отстоявали щурма на турците, военачалниците на други драговолно предавали ключовете им на нашественика, бидейки готови да служат на турския султан, а не на собствения си народ. Народът умирал за родната земя, за християнската вяра, за българската държава, а предателите ковели лично своето благополучие чрез неговите нещастия... Примерите са много, ала тяхното изобразяване е излишно, защото няма нищо по-страшно от това да прозреш, че когато народът се е борил, страдал и умира за отечеството, гнусната ръка на предатели отново е посягала и е петяла неговия геронизъм. Един пример е достатъчен; най-голяма упоритост и себичност по време на турското завоевание проявил управителят на София бан Янука. Но той бил заловен и предаден на турците от „един от новите мюсюлмани“ (вероятно българин), след което крепостта се предала и пътят на османската войска за по-

нататъшни завоевания на Балканския полуостров бил открит.

Един подир друг българските и другите балкански феодали се надпреварвали да си предлагат услугите на завоевателите. Турски васали станали управителят на Велбъжд (Кюстендил) Константин Драгаш и прилежният владетел Крали Марко, възпят по-сетне по едно странно недоумение като борец срещу турските поробители в епическото творчество на всички южни славяни. Те дори загинули през 1395 г. в битката при Ровине, сражайки се за турския султан.

Ала още по-страшно е, когато се знае, че дори и столицата Търново — не само според преданията, но и според исторически извори — паднала в ръцете на османския завоевател след тримесечна геронична обсада не поради силата на обсадителите, „а защото божията воля допусна“, както се е изразил Григорий Цамблак, за да неутрализира поне словесно обвинението за предателство... Търново пада. Превзет е Никопол — убежището на недостойния да носи короната на могъщите някога български царе Иван Шишман. Той е пленен. Но земята на българите все още не е покорена. Дори и сред ужаса на пепелищата и осяната с трупове земя оцелелите българи са готови да воюват със завоевателя. Но няма кой да ги поведе. Болярите бързат с трескавина да приемат мюсюлманската вяра или да изразят своите верноподанически чувства към султана. Тяхната максима е: „Не е важно на кого ще служиш — важно е да си добре!“ Безстрашните и родолюбивите от тях вече са станали „храна на турския ятаган.“ И странно ли е, че през XV век в нашите земи е имало толкова много християни-българи, които станали спани на турския султан; че синът на Иван Шишман Александър умира за каузата на един турски султан, и то не под родното небе, а в Анадола...

Но предателите имат и свой антипод — това е българският народ, това са Константин и Фружин, синове на последните български царе, които го повеждат още в 1401 г. срещу покорителя, за да измият срамното петно на онези, които предаваха и са предавали... Предатели и родолюбиви — борбата е между тях, но в полза на врага.

Над цялата страна е легнала мрачната пош на чуждоземен гнет, но българският народ никога не преставал да се бори против него — дори тогава, когато безсмислено на борбата с било тъй очевидно. И геронизмът на ранните въстания отново бил омърсен от предателството, но за наше удоволствие, извършено не от българи.

Поменникът на предателите в Средновековната българска история е дълъг. В него среща

имената само на онези, които са стояли във върховете на българското общество. Те са били предателите и родоотстъпниците, които в трагични и съдбоносни моменти, когато е трябвало да се покаже най-голямо мъжество и нравствена издръжливост, са пренебрегвали, поругавали и отричали своята народност и българската държава. Ръководени от ненаситна жажда за лично благополучие заспяваща амбиция за власт, те нерядко търсели в лицето на врага на отечеството крепителя на своето безкрайно честолюбие. През Средновековието предателството е било чуждо на низините на българския народ, които с безгранична любов и всеотдайно родолюбие се явявали ревниви пазители на българската земя и на българщината. Те са следвали винаги своите истински водичи, а не родоотстъпниците и предателите, готови сявга да забравят и роден език, и родна земя... Българският народостен дух през Средновековието се е крепял не от склонната към подражателство и податлива на чужди влияния и външния феодална аристокрация, а на жизнената сила на българския народ — истински творец на историята, герой и мъченик...

Втората половина на XVIII век. Из Атонските манастирски обители се разнася мощният глас на Пасий Хилендарски. В българската история започва великата и неповторима възрожденска епоха.

Епоха на крилат подем, на безсмъртни творения, на героизъм, себепририцание и дълбоко патриотично въълнение, епоха на хайдути, на съзаклятици, на чети и въстания за народна свобода, епоха на просвета и будни черковници.

Един век, когато из пустоша и руините на умиращата турска феодална империя извисява гордия си дух седеммилионната българска нация, населяваща земите от Дунав до Егеп, от Черно море до Охрид.

Тази велика епоха роди титаните на българското племе — Пасий, Раковски, Каравелов, Левски, Ботев, Бенковски и цяла плеяда техни следовници.

Но в същото време XVIII и XIX век са епоха на робска действителност. „Мрачна и жалостна е нашата история от подпадането ни под турците дори до днешните времена — пише Хр. Ботев, — тежък и възмутителен е животът на свободолюбивия някога български народ! Страшен хомот, какъвто тежи и до днес на врата му, гъбисал от векове и запрегнат е ятаган вместо жегли, тежки вериги, рждяса ли от къври и сълзи, вериги, в които са заковани и ръце, и нозе, и ум, и воля...“ Робската действителност, независимо от нейната социална основа, създава отчуждители, родоотстъпници, фарисеи, блюдолицци, негодици, по-

кварени учители, купени журналисти, службогони, доносници и страхливци, хора с пречупени гръбнаци, без мисъл и воля. Такава е социалната смет, в полога на която се роят предателските души. Кесията, търбухът и страхът са тези, които ги тласкат към измяна на чест, на род и на родина.

В българската историческа наука преди известно време беше създадена тезата за предателството на буржоазията през епохата на Възраждането. Обоснована от дилетанти за чисто практическите нужди на конюнктурата или на политическата пропаганда, тази теза няма нищо общо с фактите на историческата действителност. Историята на българското възрождане показва, че буржоазията не само не беше изменила, във всичките си крила и отенъци на освободителното дело, а че тя беше начело на просветното движение и борбата за самостоятелна църква, участвуваше или подпомагаше бунтовете и четите, влизаше в революционните комитети и тайните общества, ръководеше Априлското въстание през 1876 г. и т. н. Независимо от поведението на огледни нейни представители буржоазията като обществена група през Възраждането играеше прогресивна революционна роля.

Друга е класата не предателите по това време. Това са българските чорбаджии. В своята огромна част въпреки твърдението на някои историци те не принадлежат към буржоазията. Чорбаджилъкът представлява един своеобразен компрадорски слой в българското общество, продукт на типично турската феодална действителност. Добруващи под сянката на султаните, чорбаджиите изпользваха обичините, училищните настоятелства, турските административни, военни, съдебни и полицейски органи, за да трупат богатства, да одират по двет кожи от гърба на поробеня народ. Те бяха навсякъде, където срещу по-дребни или по-стари услуги на Портата можеше да получат „облагии“.

Това са напоследните, внуците на предателите от Средновековието. Заради кесията те забравят род, баща и майка. Срещу тях Пасий отправя гневни думи: „О, неразумни юруди! Защо се срамуваш да се наречеш българин?“ Тези изроди Раковски поставя извън българския народ. Тях Левски обвинява за „проклетото зрелище“ на варварското робство.

Но чорбаджиите не бяха сами. С помощта на Турция и на парите те купуваха хиляди души за служба на султана. „Чорбаджиите — пише Ботев — лъжат, събличат и продават беззаштитния народ в ръцете на неговите отприродата глунави тирани, учителите, които буквално зависят от ролята на тия народни паразити, са принудени да се влчат по коремите си, да мълчат и да не пропускат ни една здрава и човешка мисъл в мозъка на младото

поколение, а публицистите... Кажете ми в продължение на всичката ваша журналистическа деятелност изкаквали ли сте барем веднъж някоя положителна истина! Нависали ли сте барем два реда, които да принесат каква-годе полза на народа ни? И нанстина, за да стане човек чорбаджия, той трябва да краде, да стане учител, той трябва да лъже себе си и децата, а за да стане публицист, той трябва да лъгни на тираниите, да помага на лъжците и крадците.“

Но чорбаджиите бяха шела изроди и предатели. Те не можеха, както никой с техния дух, не е в състояние да спре историята. Деветнадесият век чертаеше знака на българската свобода. Националната революция бележи успех след успех. Бури връхлитат върху изтерзаната земя. Патриотите тръгват на бой за отечеството.

С бурния клокочещ поток на националната революция обаче тръгва и мъгнян порой на предателите, на страхливите души, за да изиграе фатална роля в съдбоносните мигове.

1835 г. В Плаковския манастир край Търново Велчо Атанасов Дамджията, Димитър Софийяндията, Георги Мамарчев и отец Сергей Решават да започнат въстание срещу Турция. Пригответоленията за известната „Велчова завета“ са в ход. Димитър събира бойците. Но в този момент еленикът чорбаджия Йордан Кисъев предал делото. Един от първите опити за организирано въстание поради предателство завършил със смъртта на храбрите български синове, предадени от българина-юда.

1872 г. България тръпне в предреволюционна треска. Мало и голямо се готви да даде живота си в големия ден на българското освобождение. Васил Левски, този чист и обаятелен орел на революцията, ръководи борбата за българската свобода. И ето един поп — поп Кръстю, каснерът на ловчанския комитет, решава да предаде Апостола, за да не даде сметка за крадените народни пари. Историята е известна: поп Кръстю — кокака — Къррина — Търново — София. Голготата на първоапостола е следвана от сянката на юдата. Но когато Левски изправи глава срещу своите съдии, за да им заяви гордо, че България няма да загине, неговият поглед се спира върху туловището на друг един „българин“. Нареща е сфенди Иванчо Хаджиненчозич. Той заседава с турците, за да ~~изправи Левски на бесилото~~. Но нито продаденият поп, нито турското мекере могат да спрат народа, решен да венчае България със свободата.

1876 г. Започва Априлската епопея. Сред вековните буки на „Оборище“ на 19 април народните избраници решават въпросите на революцията. Но както пише нашият историк Димитър Страшимиров, „Оборище“ криело змията в пазвата си. Един измежду всичките тези идеа-

ХАН САБИН

ПАТРИАРХ ДАВИД

ЦАРИЦА МАРИЯ

АЛУСИЯН

ИВАНКО

КРАЛИ МАРКО

ЧОРБАДЖИ ЙОРДАН

ПОП КРЪСТЮ

НЕНКО БАЛДЮВЕЦА

МИТРОПОЛИТ ГРИГОРИЙ

ЦАР ФЕРДИНАНД

ВАСИЛ РАДОСЛАВОВ

БОГДАН ФИЛОВ

ЦАР БОРИС III

листи, събрани там като представители на народа — такива каквито уви! едва ли ще имаме някога: неплащани от никоя държава и венчки турли главите си в торба за едно велико дело, — та едни на тях скроил плана на черния свъз подвиг още в свещената ограда на букветите.“

Това бил Ненко Терзийски от с. Балдъово, Т. Пазарджишко. Преди въстанието Ненко бил управител на турските чифлици в родното си село, ~~всесичен~~ Господар на ратаните, гуляйджия, сводник на пазарджишките турски хайти. Неговите приятели му внушават коварната мисъл. След „Оборище“ той предава замисленото дело. Турците започват своята кървава разправа.

По време на априлските боеве кисьовци, покръстовци, хаджинеичовци и неконци, предателската пасмина, макар и изплашена, отново подала глава из своите бърлоти. Когато поп Харитон и Бачо Киро защитавали манастир „Св. Арахангел“ срещу турските орди, дряновските чорбаджии им изпращат подло писмо с предложение за капитулация вместо юнашка смърт.

Започнало след предателство, Априлското въстание завършва също с предателство.

След разгрома на въстанието Бенковски с няколко свои другари се крие в Тетевенския балкан. Гордите планински пастири закриват последните въоръжени въстаници. Бай Станчо, който пазел комитите в планината, е заловен и след зверски измъчвания поведен от турците към пещерата. Като разбрал, че не може да издържи на мъките, бай Станчо скача във Вит и отнася със себе си народната тайна.

Но друг овчар — Нею Николов от с. Брусен, Тетевенско, поема тежкия път на предателя. Той съобщава на турците за Бенковски и заедно с тях скроява примката. На 12 май бунтовниците са поседени чъм специално подготовено за целта мостче на р. Костина. Върху Бенковски се изсипва огън от рано заложената засада. Той пада в реката. Турците отрязват главата му, занасят я в Тетевен и после я изпращат в София.

Това беше краят на Априлската епопея. Извършили позорния си подвиг, предателите не се спират пред нови зулуми. За предателските си дела Нею е представен от софийския валия за награда. Султанът му изпраща медал „нишан“. Но Нею не дочаква милостта на падишаха. Една нощ през 1877 г. няколко тетевенци го убиват в колибата му, наситат тялото му на късове и ги окачват по околните дървета. „Потиснатата душа на тия българи — пише Д. Стойчев — не е могла да измисли по-жестоко възмездие за предателя.“

Върволицата на предателствата през епохата на националната революция завършва владиката Григорий Доростоло — Черненски. След обявяването на Руско-турската война през 1877 г.

този чернокапец изпраща „пастирско послание“, в което зове българите да се сплотят около „славянския престол на възлюбения наш цар Абдул Хамид с дълбока любов, вяроност и преданост“. Както отбелязва Пенчо Славейков, „никой българин, дори хаджи Иванчо Пенчович, не е дръзнал към такава мързост, както този христов служител.“

1878 г. България е свободна, но разпокъсана, изтерзана, разпръсната. Източна Румелия е васална на султана. Българите от Тракия и Македония продължават да влечат робството в турските мушши.

Народните синове продължават борбата, за да завършат освободителното дело на националната революция, да обединят българските земи под стряхата на отечеството.

П. Р. Славейков и П. Каравелов защитават демокрацията. Стамболов се стреми да превърне България в модерна държава. Дядо Благоев събира момчетата на Бузлуджа, за да търсят нови пътища.

А къде са предателите? Всички ли получиха заслуженото? Очиствана ли е земята ни от султанските мекера? За съжаление — не! Предателите са още живи, техните наследници се роят и умножават. На тях им предстои голяма работа. Вчера те предаваха заверите, бунтовете и въстанията, днес ще предават България.

И те бързат да скрият позорните следи от миналото, да се маскират като патриоти, да надаят мундирите на държавници, генерали или дипломати.

Но много скоро бурите отново връхлитат върху земята ни. След политическата криза през 1886—1877 в Цариград се събират водачите на бившата Съединителска партия: Михаил Маджаров, д-р Хаканов, С. С. Бобчев, Д. Юрков, Д. К. Попов и др. Озловени от своето политическо изгнание, на 4 декември 1887 г. те представят на великия везир прочутия „махзар“, с който подканват султана отново да окупира България. Общественото европейско мнение и българският народ бяха потресени. Махзарът припомни на българите, в душата на които бяха така пресни робските рани, че духът на Иванчо Пенчович и Ненко Терзийски е жив, че предателите ще струпат нови злини върху изстрадалото отечество.

Но този народ не се оказа способен да разчисти сметките с предателите на България. Докато той ореше мирно своите земи или пълнеше градските тържища да търси препитание, неговите водачи настаняха на българския престол един от изтървящите на Сакс-Кобургската династия. Фердинанд I Кобургски, немският принц започна да подготвя копитата за голямото предателство.

ПРЕДАТЕЛЯТ

1913 г. Фердинанд нарежда на българската войска да нападне Сърбия. Под немска свирка той започна една игра, която доведе до първата национална катастрофа. Междусъюзническата война отсече от България нейните някои земи на север, юг и запад. Предателят в царски сполети оставя ненаказан. Войниците скланят знамена и мирно се прибират по домовете.

Първото най-голямо предателство в новата политическа история на България завърши не само с национална катастрофа, го породил катастрофа в духа на народа. Патриотичният подем, създаден върху вълните на следосвободителните борби, пада, „възпитанието“ на народа в подчинение и безразличие, започнато още през робството, продължава.

1915 г. Фердинанд и Радославов въвличат България в световната война на страната на Германия. За няколко години България рухва. Независимо от храбростта на българския войник България е победена. Българската буржоазия се оказва исторически негодна класа, недостоеен наследник на революционната буржоазия от Възраждането, продължител на чорбаджийската ограниченост, безхарактерност, политическо късогледство.

През 1918 г. България преживява втората си национална катастрофа. Фердинанд е прогонен, Васил Радославов избяга, генералите — предатели, пълният берлинските кафенета, но каква полза. И сега предателите не получават заслуженото. Те отново се свиват в змийските си гнезда. В страната се надигат революционни и демократични движения. Цар Борис III е хрисим и кротък. Предателите като че ли свършиха.

Но това е само привидно. Минават гъдичи — едно — две десетилетия. Отново сянката на организираното, на голямото предателство изпълзва над България.

След 1935 г. властта се съсредоточава в ръцете на царската камарила. Борис III става неограничен монарх. Неговият двор се превръща в сборище на онези, които предаваха България през XX век. Начело „на тази тайфа е самият Борис — един лукав гигантиец с душа на заек, прогизнал от ракия, разложен от импотентност, явяващ единствено в „сеансите“ на своя духовен баща — Лучев с българският Разпутин. До него е един капризен принц (Кирил) — известен пред света със своите безбрачни похождения по тайни квартири и долнопробни кръчми. Заедно с дивната братя със синя кръв стоеше една коварна дама (Елдокия), която не беше лишена от връзки с чуждите разузнавания. Тези трябваше да мислят за доброто на България.

Но те бяха немци. А къде са българите? Българите! Проф. Богдан Филов беше българинът,

който в съдобносните години след започването на Втората световна война стоеше начело на управлението. Но той беше повече склонен от Борис III да продава, да пропява онова, което беше останало след 1918 г.

1941 г. Правителството на Богдан Филов подписа Трестранния пакт и пусна в земята ни немските орди на Хитлер. Това е последното, най-голямо предателство на българската буржоазия. България тръгваше по неизвестните пътища на своята трета катастрофа. Един поп предаде Левски, един селяк — Априлската епопея, един професор продаваше България.

В най-новата политическа история на България срещу черната ръка на предателството се изправиха революционни и демократични движения, ръководени от БКП и БЗНС. Но те бяха слаби и неорганизирани, за да пречупят ръката на предателите, които за една немска титла или поради дуращина, или поради страха да живеят без големи господари продаваха Годишната, нейния народ, нейните земи, нейната минала слава.

А и в самите демократични и революционни движения често бацилът на предателството върше своята разложителна работа.

Известно е, че някои близки „приятели“ на Александър Стамболийски знаеха за това, което го очаква, но те не го предпазиха от коварния план на Военната лига.

От 1919 г. полицията вкара в редовете на българското комунистическо движение предателя Никола Милев. През 1927 г. той става секретар на Работническата партия. 28 години той стоеше по върховете и предаваше своите другари, интересите на своята класа.

Полицията беше успяла да завербува своя хора в партийните организации, в затворите, в партизанските отряди, в нелегалните печатници, по каналите за свързка. Предатели, предатели, предатели — един низ от отречени души. Те свършиха своето дело. Те скоро ще бъдат забравени.

Когато човек надниква в метежните анали на нашата история, неволно се запитва как е могъл този народ с такива некадърни политически водачи и с толкова продадени на дявола души да се запази пред бурите, да закали своя дух да извърши толкова героични подвизи.

И тогава душата на българина се изпълва със синовоно чувство на благодарност към този народ, който е показал на света, че е способен да надживее всякакво предателство.

Васил ГЮЗЕЛЕВ
Николай ГЕНЧЕВ

Самото споменаване на името му предизвиква поток от верижни реакции на човешкото отрицание. Традиционната за човека хуманистична склонност да прощава никога не е включвала в обсега си предателя. Излъганият е намирал мотиви да бъде снисходителен към лъжеца, измаменият — към изневярята, ограбеният — към крадеца, но предателят винаги е абсолютно осъден. Неговата съдба се моделира от самата природа на предателството, събрало в себе си самия смисъл на човешкото престъпление. Наказващото възмездие идва не само поради размера на престъплението, а и поради начина на неговото извършване. Врагът, колкото и зъл и коварен да бъде, все пак той е на отсрещната страна, докато предателят е до рамото ни, образът на врага ни е познат и посоките на омразата ни са определени, докато предателят е неизвестен и общата омраза към предателството не може да придобие ли-

(Следва на стр. 54)